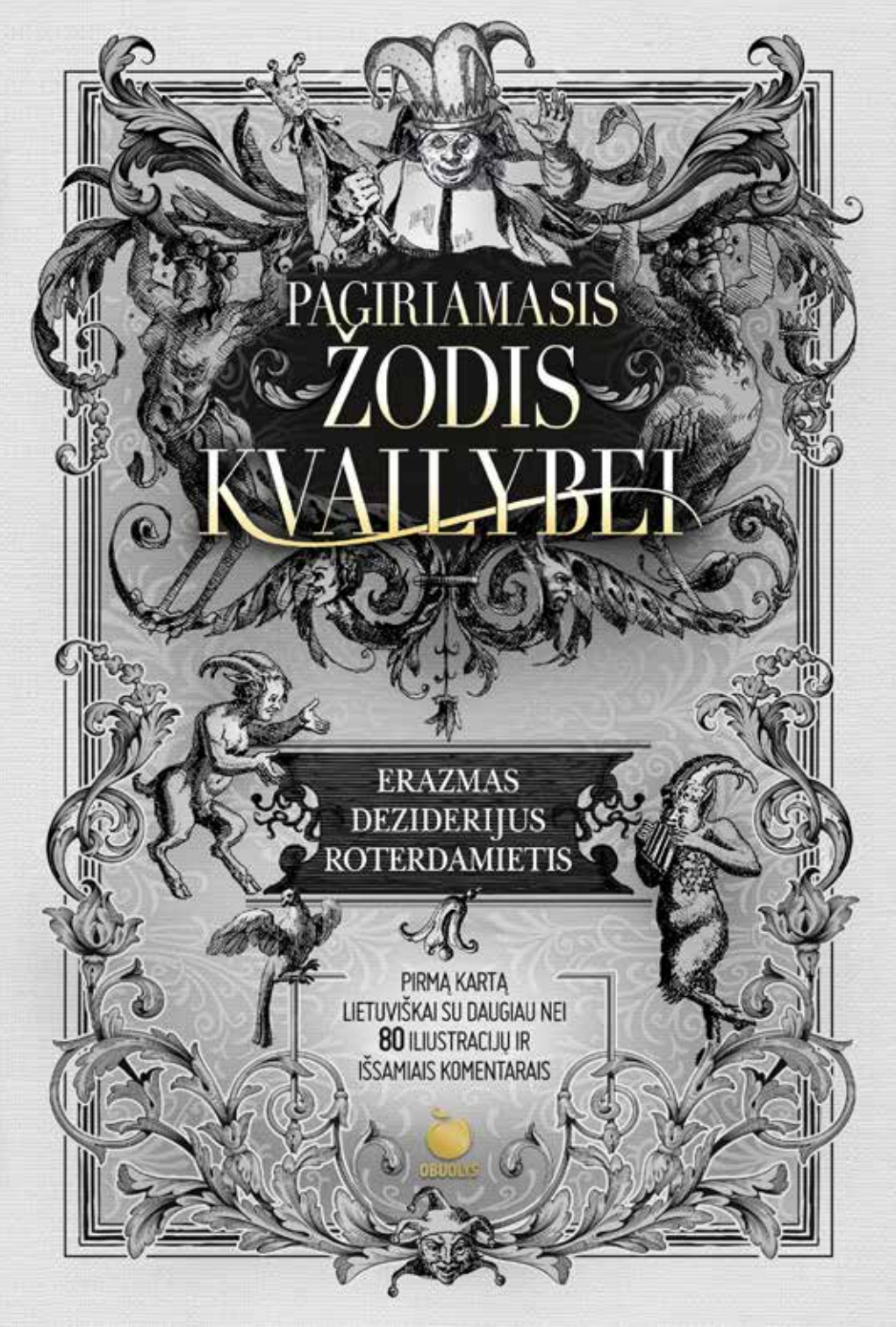

PAGIRIAMASIS ZODIS KVAILYBEI

ERAZMAS
DEZIDERIJUS
ROTTERDAMIETIS

PIRMĄ KARTĄ
LIETUVIŠKAI SU DAUGIAU NEI
80 ILIUSTRACIJŲ IR
IŠSAMIAIS KOMENTARAIŠ

ERASMV.S.

ERAZMAS DEZIDERIJUS ROTERDAMIETIS

PAGIRIAMASIS
ŽODIS
KVAILYBEI

Iš lotynų kalbos vertė
MERKELIS RAČKAUSKAS

L'ELOGE
DE LA
FOLIE,

Composé en forme de Déclamation, par

ERASME,

Et traduit par Mr.

GUEDEVILLE.

Avec les Notes de GERARD LISTRE,
Et les belles Figures de HOLBEIN:

Le tout sur l'Original de l'Académie de Basle.

NOUVELLE EDITION,

Revue avec soin, & mise dans un meilleur ordre.

H. Holbein delin.

A AMSTERDAM,
Chez FRANÇOIS L'HONORE.

M. DCC. XXVIII.

Avec Privilege.

¹ Šv. Tomas Moras (1478–1535) – žymus anglų humanistas ir valstybės veikėjas, garsiosios „Utopijos“ autorius. Jis įvedė ir patį žodį „utopija“ idealiai fantastinei valstybei pavadinti (gr. *Ou* – ne, *topos* – vieta; taigi vieta, kurios nėra). Erazmas susipažino ir susidraugavo su Moru dar 1499 m. pirmos savo kelionės į Angliją metu.

² Gr. *Moria* – kvailybė.

³ Demokritas (apie 460–370 m. per. Kr.) – graikų filosofas, mokslo apie atomus pagrindėjas. Pasakojama jį buvus linksmo būdo, sąmojingą žmogų. Juvenalis (10, 51–53) rašo:

*Išjuokė jis ir vargus, ir džiaugsmus prastuomenės, kartais
netgi ir ašaras jos, o grasinančiai deivei Fortūnai
siūlė pačiai pasikart, dar pakišdamas špygą panosėn.*

(Vertė Aldona Bendoriūtė)

Kaip tik šias jo savybes čia ir toliau pabrėžia Erazmas.

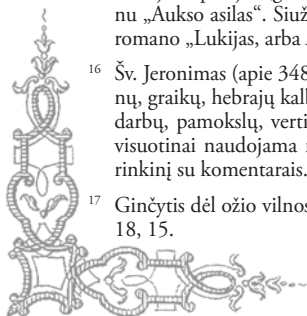
AUTORIAUS ŽODIS

ERAZMAS ROTERDAMIETIS SVEIKINA SAVO MIELĄ TOMĄ MORĄ

Neseniai, grįždamas iš Italijos į Angliją ir nenorėdamas tušties ir *nemoksliskiams** pasikalbėjimams eikvoti laiko, kurį reikėjo prasdėti ant arklio, galvojau apie mums bendrus mokslinius darbus arba širdyje džiaugiausi atsiminimais apie paliktus bičiulius, tokius mokytus ir mielus mano širdžiai. Tarp jų pirmuoju prisimindavau tave, mano mielas Morai¹: toli nuo tavęs aš ne mažiau gėrėjausi prisiminimais negu būdamas drauge – artimu bendravimu, už kurį, prisiekiu, nieko gyvenime nebuvo man saldesnio. Ir tada nusprendžiau ką nors sukurti, o kadangi aplinkybės nebuvo palankios svarbiems dalykams, tai sumaniau sudėti pagiriamąjį žodį Morijai². „Kokia Paladė įkvėpė tau tą mintį?“ – paklausi manęs. Iš dalies tai daryti paskatino mane Moro giminės vardas, toks artimas žodžiui Morija, koks tu pats esi jam tolimas, juk pagal visuotinį sprendimą tu nuo jos esi užvis toliausiai. Be to, man atrodė, kad toks proto žaidimas tau ypač turi patikti, nes visada mėgdavai panašius pokštus – moksliskus ir sąmojingus (jei neklystu), ir mėgsti kartais Demokrito³ akimis pažiūrėt į kasdieninį mirtingųjų gyvenimą. Nors ypatingu proto įžvalgumu tu labai skiriesi nuo prastuolių minios, užtat nepaprastu būdo malonumu ir švelnumu tu gali ir mėgsti būti pats paprasčiausias žmogus. Vadinas, tu ne tik palankiai priimsi šį mano retorinį pratimėlį, lyg ir

* *Kursyvų pažymėti žodžiai ir posakiai originale parašyti graikiškai.*

- ⁴ T. y. senoji atikinė komedija, gyvavusi Atėnuose V a. pr. Kr. Joje viešpatavo visiška juoko laisvė. Komedioграфai galėjo nevaržomai šaipytis iš savo meto politikų, filosofų, poetų ir kt., vadinti juos vardais, vaizduoti su komiškomis kaukėmis ir pan.
- ⁵ Lukianas (apie 120–180 m. po Kr.) – graikų rašytojas. Satyriniuose dialoguose kandžiai išjuokė savo laikų ydas: tuščias filosofines teorijas, senuosius mitus, dievus ir jų garbintojus, krikščionybę, religinius prietarus ir t. t. Erazmas jį labai vertino ir išvertė į lotynų kalbą keletą jo dialogų. „Pagiriamąjo žodžio kvailys“ stiliuje apatįstama Lukiano įtaka.
- ⁶ *Batrachomyomachia* („Pelių ir varlių karas“) – šmaikšti poema, Homero „Iliados“ parodija. Erazmo laikais ji buvo priskiriama Homerui, nors iš tikrųjų sukurta daug vėliau. Liet. vert. Sigito Narbuto, 1997.
- ⁷ Publijus Vergilijus Maronas (70–19 m. pr. Kr.) – garsiausias Augusto laikų Romos poetas. Didžiausią šlovę jam pelnė tautinis romėnų epas „Eneida“. Be to, sukūrė eklogų rinkinį „Bukolikos“ ir didaktinę poemą apie žemės ūkį „Georgikos“. Ar jis parašė eilėraščių apie uodą (*Culex*), nėra tikras dalykas, bet paprastai šis kūrinys dedamas prie Vergilijaus veikalų.
- ⁸ Publijus Ovidijus Nazonas (43 m. pr. Kr. – 17 m. po Kr.) – paskutinis garsus Augusto laikų poetas. Be poemos „Metamorfozės“, dar yra parašęs šmaikščių didaktinių poemų meilės tema bei keletą elegijų rinkinių: „Meilės elegijas“, „Liūdesio elegijas“, „Laiškus iš Ponto“. Čia Erazmo minima elegija apie riešutą parašyta ne Ovidijaus, bet kažkokio nežinomo romėnų poeto.
- ⁹ Isokratas (436–338 m. pr. Kr.) – Atėnų oratorius, parašęs, be kitų kalbų, ir pagiriamąjį žodį mitiniam Egipto valdovui Busiridui, kuris aukodavo Dzeusui visus svetimšalius, bet pats žuvo nuo Heraklio rankos.
- ¹⁰ Glaukas – sofistai, Platono „Valstybės“ veikėjas.
- ¹¹ Favorinas (II a. po Kr.) – graikų retorius ir filosofas. Tersitas – Trojos karo dalyvis, vaizduojamas „Iliadoje“ dideliu baidiu ir kandžiu ginčinėinku vadų pasitarimuose su kariais (Hom. *Il.* II, 217–219).
- ¹² Sinesijas iš Kirenės (Afrika) (apie 370–413 m. po Kr.) – filosofas neoplatonikas, Ptolemaidos vyskupas, graikiškai parašęs pagiriamąjį žodį plikei.
- ¹³ Liucijus Anėjus Seneka (apie 4 m. pr. Kr. – 65 m. po Kr.) – romėnų filosofas stoikas, imperatoriaus Nerono auklėtojas, žymus rašytojas. Prisidengdamas pagiriamuoju žodžiu, satyroje „Sumoliūgėjimas“ (*Apocolocyntosis*) jis kandžiai pašiepė Nerono pirmtako imperatoriaus Klaudijaus mirtį ir sudievinimą (*apotheosis*).
- ¹⁴ Plutarchas (apie 46–120 m. po Kr.) – produktyvus graikų rašytojas, ypač pagarsėjęs žymių senovės vyrų gyvenimo aprašymais („Paralelinės biografijos“). Be to, paliko daugybę populiarių filosofinių rašinių (*Moralia*). Viename veikle jis vaizduoja Odisejo bendražygį Grilą, nimfos Kirkės paverstą kiaule. Norėdamas ja likti, Grilas įtikina Odiseją, kad geriau būti keturkoju negu dvikoju (Athen. VIII, 356 a).
- ¹⁵ Liucijus Apulėjus (gimęs apie 125 m. po Kr. Afrikoje) – romėnų rašytojas, pagarsėjęs romanu „Aukso asilas“. Siužetą ir didesnę fabulos dalį, matyt, pasiskolino iš nežinomo autoriaus romano „Lukijas, arba Asilas“; Erazmas jį priskiria Lukianui.
- ¹⁶ Šv. Jeronimas (apie 348–420 m. po Kr.) – vienas mokyčiausių Bažnyčios tėvų. Mokėjo lotynų, graikų, hebrajų kalbas (*vir trilinguis*), gerai išmanė Antikos literatūrą. Išliko jo teologijos darbų, pamokslų, vertimų, komentarų. Išvertė Bibliją į lotynų kalbą (vadinamoji *Vulgata*, visuotinai naudojama nuo VII a.). 1516 m. Bazelyje Erazmas išleido visų Jeronimo raštų rinkinį su komentarais.
- ¹⁷ Ginčytis dėl ožio vilnos (*de lana caprina rixari*) reiškia ginčytis dėl niekų. Plg. Hor. *Epist.* 1, 18, 15.

atminimą apie savo draugą, bet ir neatsisakysi jo globoti; nuo šiol tau skirtas, jis jau tavo, ne mano.

Atsiras, galimas daiktas, tokių peikėjų, kurie ims skleisti šmeižtą, jog tie nekalti pokštai ir nepadorūs teologui, ir per daug kandūs krikščioniškam nusizėminimui. Galbūt net apkaltins mane, jog keliu iš numirusių Senąją komediją⁴ arba kaip Lukianas išjuokiu visus ir kiekvieną⁵. Bet tegu visi, kuriuos piktina dalyko menkumas bei dėstymo juokingumas, atsimena, jog aš tik sekiau daugeliu žymių rašytojų. Prieš daugelį šimtų metų Homeras juokais apdainavo *varlių ir pelių karą*⁶, Maronas – uodą⁷ ir mišrainę, Ovidijus – riešutą⁸. Polikratas parašė vėliau Isokrato ištaisyta pagiriamąjį žodį Busiridui⁹, Glaukas¹⁰ išgyrė neteisingumą, Favorinas – Tersitą¹¹ ir protarpinį drugį, Sinesijas¹² – plikę, Lukianas – musę ir dykaduoniavimą. Seneka sukūrė juokingą Klaudijaus *apoteozę*¹³, Plutarchas – Grilo pasikalbėjimą su Odisėju¹⁴, Lukianas ir Apulėjus – asilo nuotykius¹⁵, ir jau neatsimenu, kas parašė paršiuko vardu Grunijus Korokota testamentą, – apie tai mini ir šv. Jeronimas¹⁶.

Jeigu viso to maža, tegu griežti mano teisėjai įsivaizduoja, jog kartais man kyla noras pažaisti šaškėmis arba pajodinėti ant lazdelės. Iš tikrųjų, leidžiant žaisti visokio luomo žmonėms, ar būtų teisinga drausti tai mokslininkui, ypač jei jis žaismingus dalykus traktuoja taip, jog bent kiek gudresnis skaitytojas turės iš jų naudos daugiau negu iš kieno nors kito pedantiškų ir putlių samprotavimų? Štai vienas kantriai sulasiotoj kalboj giria retoriką ir filosofiją; antras kuria pagyrimus kuriam nors valdovui; trečias kursto karą su turkais. Anas nusako ateitį, šis kelia moksliskus ginčus dėl ožio vilnos¹⁷. Jeigu nieko nėra paikesnio kaip rimtus dalykus traktuoti kvailai, tai nieko nėra linksmesnio ir sąmojingesnio kaip traktuoti nesąmones taip,

¹⁸ Gr. *philautia* – savimyla; viena iš Kvailybės palydovių (žr. IX sk.).

¹⁹ Decimas Junijus Juvenalis (56–132 m. po Kr.) – romėnų poetas, smarkiai plakęs satyrose ano meto romėnų visuomenę.

²⁰ Tomas Moras sėkmingai vertėsi advokato praktika Londone prieš savo paskyrimą valstybės išdo kancleriu (Henriko VIII valdymo laikais).

kad jos neatrodytų nesąmonėmis. Žinoma, tegu teisia mane kiti: tačiau man atrodo (jei manęs neklaidina mano *Filautija*¹⁸), jog ne visai kvailai išgyriau Kvailybę. O dėl nerimto priekaišto, kad mano satyra per aštri, atsakysiu, jog visuomet buvo leista juoktis iš kasdieninio žmogaus gyvenimo, jei tik tas valiūkavimas nevirsta siautėjimu. Todėl tuo labiau stebiuos šiandieninių klausytojų ausų švelnumu, kurios, atrodo, nieko nebepakenčia, išskyrus iškilmingus titulus. Nemaža pamatysi mūsų amžiuje tokių davatkų, kurie verčiau nukęs didžiausią piktžodžiavimą prieš Kristų negu mažiausią pašaipą iš popiežiaus ar valdovo, ypač kai kalbama apie duoną kasdieninę. Bet jeigu kas teisia žmogaus gyvenimą, nesakydamas vardų, tai kodėl, paklausiu, čia būtinai matyti pasityčiojimą, o ne pamokymą, ne patarimą? Be to, kaip dažnai esu priekaištavęs sau pačiam! Kas nesigaili nė vieno žmonių giminės luomo, tas aiškiai parodo, jog ne prieš žmogų, o tik prieš ydas stoja į kovą. Vadinasi, jeigu kas dabar ims rėkti išsikeidęs, tai parodys arba negryną sąžinę, arba baimingumą. Apie tai daug laisviau ir kandžiau yra rašęs šv. Jeronimas, negailėjęs kartais paminėti ir vardų! Aš ne tikrai vengiau vardų, bet ir kalbą stengiausi švelninti, kad protingas skaitytojas iš karto suprastų, jog labiau siekiu malonaus juoko negu burnojimų. Nenorėjau kaip Juvenalis¹⁹ judinti pamazginės slaptų ydų duobės ir mieliau iškėliau tai, kas juokinga, o ne kas šlykštu.

Jei kas nepasitenkins tuo, kas čia pasakyta, tokią prašau atminti savo paguodai, jog labai gražu būti peikiamam Kvailybės, kurią čia pavaizdavau kalbančią. Bet ar verta visa tai sakyti tokiam gabiam ir prityrusiam advokatui²⁰ kaip tu, kuris sugebi puikiai apginti ir ne tokią teisią bylą?

Lik sveikas, mokytasis Morai, ir gink savo Moriją kuo nuoširdžiausiai.

Rašyta kaime, 1508 m. birželio 9 d.

KVAILYBĖ
KALBA

²¹ Nepentė – Homero minimas augalas, raminamai veikiantis žmogų:

*Vynan įmaišė ji vaisto, kurs skausmą ir rūpestį sunkų
Padeda žmogui užmiršti, nes, jo su vynu paragavęs,
Verkti tą dieną žmogus negalėtų.*

(*Od.* IV, 220–222)

Čia ir toliau „Odisėja“ cituojama iš: Homeras. *Odisėja*. Vilnius: „Vaga, 1964. Vertė Jeronimas Ralys.

²² Legenda pasakoja, kad broliai Trofonijas ir Agamedas buvę nagingi meistrai, pastatę Delfų Apolono šventyklą. Statydami Hiriėjo lobyną, jie įdėjo sienon akmenį taip, kad būtų galima jį išimti, ir, nakčia įlindę, vogdavo lobius. Tačiau kartą Agamedas įkliuvo į spąstus. Kad neišsiduotų, Trofonijas nukirto broliui galvą ir paspruko. Už tai jį prarijo žemė, o toje vietoje atsirado Trofonijo orakulas, kurio pranašystės paprastai būdavo liūdnos. Žr. Paus. IX, 37, 7.

²³ Zefiras – lengvas vakarų vėjas, atnešantis lietų ir malonią gaivą.

I

KVAILYBĖ PRISISTATO

Tegu mirtingieji plepa apie mane, kas jiems patinka, – gerai žinau, kaip blogai atsiliepia apie kvailybę net kvailiausieji, – vis dėlto drįstu tvirtinti, kad tik aš, sakau, tiktai aš savo dieviškąja valia pralinksminu dievus ir žmones. Štai geriausias to įrodymas: vos užkopiau į katedrą kalbėti šiame gausiame žmonių susirinkime, tuoj visų veidai nušvito neregėtu, neįprastu linksmumu, visų galvos palinko, ir visur kilo malonus, džiūgaujantis pritarimo juokas. Pasižiūrėjus į jus visus, atrodo, tarytum jūs apsvaigę nuo Homero dievų nektaro, užpildo ant nepentės²¹, o lig šiol sėdėjote liūdni ir susirūpinę, lyg nesenai būtumėte grįžę iš Trofonijo²² olos. Panašiai kaip ryto saulė, rodanti žemei savo skautų, auksinį veidą, arba ankstyvas pavasaris, dvelkiantis švelniais zefirais²³ po atšiaurios žiemos, viskam teikia naują spalvą, pavidalą ir jaunystę, taip ir jums, pažvelgus į mane, veidai visiškai pasikeitė. Ir kai didieji gražbyliai, tiktai pasinaudodami ilgomis, rūpestingai apgalvotomis kalbomis, vargais negalais įstengia jums nupurtyti nuo sielos sunkius rūpesčius, aš tai pasiekiu iš karto, vien tik savo pasirodymu.

-
- ²⁴ Mitiniam Frigijos karaliui Midui labiau patikusi miškų dievo Pano birbynės muzika negu Apolono lyra. Supykęs Apolonas pavertė Mido ausis asilo ausimis. Plg. Ovid. *Met.* XI, 146 ir toliau.
- ²⁵ Sofistai (gr. *sophistes* – išminties dirbėjas) – V a. pr. Kr. graikų filosofai ir įvairių mokslų, ypač retorikos, mokytojai. Skelbė reliatyvistines, skepticistines, subjektyvistines pažiūras. Mokė jaunuolius kiekviena tema kalbėti *pro et contra*, „silpną žodį paversti stipriu“, t. y. įrodyti bet kokią teiginį. Sofistinis įrodinėjimas reiškia suktą, esmę iškreipiantį įrodinėjimą. Romos imperijos laikais (II a. po Kr.) sofistika kaip retorinio švietimo priemonė vėl suklestėjo (vadinamoji antroji sofistika).
- ²⁶ Heraklis (Herkulis) – garsiausias graikų mitų herojus, Dzeuso sūnus, atlikęs dvylika žygdarbių, išvadavęs pasaulį nuo daugybės pabaisų ir pelnęs nemirtingumą.
- ²⁷ Solonas (VII–VI a. pr. Kr.) – vienas iš septynių graikų išminčių, Atėnų įstatymų kūrėjas.

II

KVAILYBĖ PAAIŠKINA, KODĖL PATI SAVE GIRIA

Kodėl šiandien pasirodau man neįprasta išvaizda, sužinosite, jei atidžiai klausysitės, – ne kaip bažnyčios pamokslininkų, bet kaip prekyvietės komediantų, pokštininkų ir juokdarių, arba taip, kaip mūsų bičiulis Midas kitados klausėsi Pano²⁴. Man kilo noras pasirodyti jums sofisto²⁵ vaidmeny, beje, visai ne tokio, kurs kala į vaikų galvas žalingus tauškalus ir moko juos ginčytis su didesniu nei bobų atkaklumu. Ne, aš noriu sekti tais senovės graikais, kurie, vengdami gėdingo pravardžiavimo išminčiais, norėjo vadintis *sofistais*. Jų mėgstamiausias užsiėmimas buvo pagiriamosiomis kalbomis garbinti dievus ir didžius vyrus. Taigi ir jūs šiandieną išgirsite pagiriamąjį žodį, bet ne Herakliui²⁶ ir ne Solonui²⁷, o man pačiai, t. y. Kvailybei.

Iš tiesų nė kiek nesirūpinu tais išminties mylėtojais, kurie skelbia esant akiplėšiškiausią kvailį kiekvieną, sakantį pagyrimus pačiam sau. Tegu jie vadina tokį kvailiu, jei patinka, tik tegu pripažįsta, kad tokiam pridera save girti. Kas gi kitas, jei ne Kvailybė

²⁸ „Etiopą baltinti“ reiškia daryti neįmanomą dalyką. Šioje vietoje patarlei suteikiama subtilesnė prasmė: juodą, t. y. nedorą, žmogų samdyti oratoriai bando padaryti baltu, t. y. skaisčiu. „Iš musės daryti dramblių“ atitinka lietuvių patarlę „iš šiaudo vežimą priskaldyti“.

²⁹ Falaridas (VI a. pr. Kr.) – Akraganto (lot. *Agrigento*, Sicilija) miesto tironas, pagarsėjęs nepaprastu žiaurumu. Pasakojama, kad jis uždarydavęs belaisvius tuščiaiduriame bronziniame jautyje ir gyvus sudegindavęs. Nelaimingųjų šauksmas primindavęs jaučio maurojimą. Plg. Pind. *Pyth.* 1, 185.

gali sau pačiai pagyrimus trimituoti, *sau pačiai fleita groti*? Kas geriau gali mane pavaizduoti negu aš pati? Nebent kas nors mane geriau pažintų negu aš pati save? Be to, manau, kad, taip elgdamasi, aš pagerbiu save kukliau už daugelį šio pasaulio didžiųjų ir išmintingųjų: kažkokios klaidingos gėdos vedami, jie nesiryžta patys girtis, tik samdo kokią nors parsiduodantį oratorių arba tuščiagarbį poetą, iš kurių lūpų klausosi pagyrimo, kitaip sakant, gryno melo. Mūsų kuklusis žmogus tarytum povas išskleidžia plunksnas, užriečia galvą, o tuo tarpu begėdis pataikautojas lygina tą menkutį žmogeliukštį su dievais, rodo jį kaip visokių šaunių darbų pavyzdį, iki kurių šitam taip toli – jis ir pats tai žino – kaip lig žvaigždžių; puošia varną povo plunksnomis, *bando išbaltinti etiopą ir iš musės padaryti dramblį*²⁸. Pagaliau aš tik elgiuosi pagal žinomą liaudies patarlę: „Kaip nepasigirsi, jei niekas kitas tavęs negiria?“.

Nežinau, kuo stebėtis – ar mirtingųjų tingėjimu, ar nedėkingumu: visi mane nuoširdžiai gerbia ir noromis naudojami mano geradarybėmis; bet per tiek amžių niekas nepasakė kalbos Kvailybei pagirti, nors niekuomet netrūko mėgėjų kurti, nesigailint aliejaus lempai ir aukojant miegą, išpūstus pagyrimus busiridams, falaridams²⁹, pasikartojantiems drugio priepuoliams, muselėms, plikėms ir panašioms šlykštybėms. Iš manęs jūs išgirsite neparengtą ir neapdorotą, bet užtat juo teisingesnę kalbą.

³⁰ Nežinomo poeto puseilis, kurį, anot Atėnajo (V, 57), cituoja Platonas. Visas Erazmo tekste esančias citatas vertė Merkelis Račkauskas.

³¹ Pagal klasikinės retorikos taisyklės kalba turėjo tam tikras dalis: po įžangos (*exordium*) oratorius glaustai nusakydavo kalbos temą (*narratio*), suskirstydavo svarstomą klausimą į smulkesnes dalis (*partitio*), pateikdavo argumentus (*argumentatio, confirmatio*), atremdavo priešininko argumentus (*refutatio*) ir pabaigoje apibendrindavo (*peroratio, conclusio*).

III

ORATORIŲ KALBOS. KVAILUMO NEPASLĖPSI

Nenorėčiau, kad mane įtartumėt potroškiu viešai rodyti savo gabumus, kaip daro daugelis oratorių. Juk jie – dalykas žinomas! – prakaituoja trisdešimt metų, kurdami vieną kalbą (jei iš kieno kito nepasisavina), o paskui visais dievais prisiekinėja, jog per tris dienas tarsi pramogai ją parengę arba atsitiktinai padiktavę. Man visados maloniausia kalbėti tai, *kas užveina ant liežuvio*³⁰. Šiaip ar taip, nelaukite, kad aš, kaip tie eiliniai oratoriai, pirmiausia pati save apibrėžčiau ir padalinčiau savo kalbą³¹. Kaip galima apibrėžimais nustatyti ribas tai, kurios dieviškoji jėga begalinė, arba dalimis paskirstyti tą, kurią garbinti sutaria visa žmonių giminė? Kuriems galams rodyti lyg kokį savo šešėlį arba pirmavaizdį, kai jūs savo akimis regite mane pačią. Matote, aš esu ta tikroji *visokių gėrybių* teikėja, kurią romėnai vadina Stulticija, o graikai – Morija.

Bet ar reikia apie tai kalbėti? Tartum man ant kaktos ir veide, kaip sakoma, nebūtų parašyta, kas aš tokia? Jeigu kam nors ateitų

³² Atėnė Paladė (Minerva) – išminties, teisingo karo deivė, miestų, amatų globėja. Čia ir toliau Erazmas ją tapatina su išmintimi. Juk ji – Metidės (Išminties) dukrė, lyg mintis, gimusi iš Dzeuso galvos (žr. 38 paaišk.). Gr. *sophia* – išmintis.

Erazmas dažniausiai vartoja lotyniškus dievų vardus. Paaiškinimuose pirmasis rašomas graikiškas vardas, skliaustuose – lotyniškas atitikmuo.

³³ Talis Miletietis (apie 624–548 m. pr. Kr.) – graikų gamtos filosofijos pradininkas, matematikas ir astronomas, vienas iš septynių graikų išminčių.

³⁴ Morosofas – sudurtinis žodis: gr. *moros* – kvailas, *sophos* – išmintingas.

į galvą teigti, kad aš Minerva arba Sofija³², mano veidas – tikras sielos veidrodis – tai paneigtų be ilgų kalbų. Juk kas mano širdy, tas ir veide: nė per krislą neapsimetinėju. Visada ir visur aš ta pati, manęs negali nusiėpti net tie, kurie bando pasisavinti išminties kaukę ir vardą, kurie, pagal graikų patarlę, vaikščioja lyg *beždžionės su purpuriniais drabužiais* arba *lyg asilai liūto kaily*. Tegul apsimeta, kaip patinka: kyšančios auselės vis tiek išduos Midą. Prisiekiu Herakliu, nedėkinga ta žmonių giminė, kuri, nors man tokia artima, vis dėlto žmonių akivaizdoje taip gėdijasi mano vardo, jog net primeta jį, tarytum kokį keiksmą, kitiems. Tie *kvailiausi iš kvailių* nori pagarsėti esą išminčiai ir taliai³³, bet ar galima pavadinti juos kitaip kaip „morosofais“³⁴?

³⁵ Žodžių žaismas: *bilinguis* – dviliežuvis ir dvikalbis, t. y. mokąs dvi kalbas. Erazmo laikais taip vadino mokslo vyrus, be lotynų kalbos dar mokančius graikų kalbą. Erazmas juos lygina su dëlėmis (*hirudines*), kurios, kaip buvo manoma, turi dvišakį liežuvį. Žr. Plin. *Nat. hist.* XXXII, 10, 42.

³⁶ Kvailybė klausytojus (skaitytojus) vadina savo mistais (*mystas*), t. y. slaptųjų kultų – misterijų dalyviais. Garsiausios Graikijoje buvo Eleusino misterijos. Jose atskleistos pomirtinio gyvenimo paslaptys laikytos didžiausioje paslapyje.

IV

MŪSŲ LAIKŲ ORATORIAI

Kaip matote, aš noriu sekti mūsų laikų oratoriais, kurie laiko save tiesiog dievais, kai jiems pavyksta pasirodyti, lyg dėlėms, su dviem liežuviais³⁵, ir kurie laiko dideliu dalyku sugebėjimą į lotyniškas kalbas prikaišioti graikiškų žodžių lyg žvangučių, nors tai būtų visiškai ne vietoje. Jeigu jiems trūksta egzotikos, jie išsirašo iš sutrūnijusių raštų keletą pasenusių posakių, kad klausytojams pūstų miglą į akis. Mat kas juos supranta, tas džiaugiasi patenkinimas savim, o kas nesupranta, tas juo labiau stebisi jų mokslingumu: mūsų broliams labai malonu žavėtis viskuo, kas svetima. O jei tarp nemokšų klausytojų pasitaiko savimylų, tokie juokiasi, ploja delnais ir kaip asilai *mostaguoja ausimis*, kad kitiems atrodytų viską suprantantys. *Taip ir yra.*

Bet grįžtu prie to, nuo ko pradėjau.

Mano vardą dabar žinote, vyrai... koku epitetu jus pagerbti? Na, žinoma, vyrai kvailiausieji! Iš tikrųjų, kokią garbingesnę pavadinimą gali suteikti deivė Kvailybė savo paslapčių bendrininkams³⁶? Kadangi tik nedaugeliui yra žinoma, iš kokios giminės esu kilusi, pabandysiu tai išdėstyti, mūsų padedama.

-
- ³⁷ Erazmo kvailybė vardiya senuosius graikų dievus. Chaosas – pirmapradė beformė tuščia erdvė ar beformė masė, iš kurios atsirado pasaulis (kosmas). Žr. Hes. *Theog.* 116; Ovid. *Met.* I, 5–9. Hadas, arba Plutonas (Orkas, arba Ditas) – Dzeuso brolis, mirusiųjų karalystės valdovas. Kronas (Saturnas) – Urano (Dangaus) ir Gajos (Žemės) sūnus, senosios dievų titanų kartos valdovas, Dzeuso tėvas. Japetas – vienas iš senųjų dievų titanų, Krono brolis, Atlanto, Prometėjo ir Epimetėjo tėvas.
- ³⁸ Plutas – gr. „turtas, turtingumas“, čia – turtingumo dievas.
- ³⁹ Dievų ir žmonių tėvas – dažnai epuose sutinkamas Dzeuso (Jupiterio) epitetas. Kvailybė jį pritaiko dievui Plutui, todėl atsiprašo poetų epikų – Homero ir Hesiodo.
- ⁴⁰ Paladė – deivės Atėnės prievardis, turbūt sietinas su vadinamuoju paladiju – senovišku ginkluotos deivės, laikomos miesto globėja, atvaizdu. Išmintingoji Atėnė globoja miestus (Argą, Spartą, ypač Atėnus) bei herojus (Heraklį, Odiseją, Telemachą, argonautus ir kt.).
- ⁴¹ Ne kartą pasitaikantis Homero puseilis (*Il.* XIV, 113; XV, 641; *Od.* XXI, 335 ir kt.).
- ⁴² Mitas pasakoja, jog Dzeusas, sužinojęs, kad jo ir Metidės sūnus nuversią tėvą nuo sosto, prarijo nėščią deivę (Hes. *Theog.* 883–900). Vėliau Hefaistas perskėlė jam galvą, ir iš jos išėjo jau suaugusi ginkluota Atėnė (Apollod. I, 3, 6).
- ⁴³ Gr. *neotēs* – jaunystė.

V

KVAILYBĖS KILMĖ

Mano gimdytojas buvo ne Chaosas, ne Orkas, ne Saturnas, ne Japetas, ir niekas kitas iš pasenusių ir sutrūnijusių dievų³⁷, bet Plutas³⁸, kuris – tegu nesupykdo mano pasakymas Homero, Hesiodo ir paties Jupiterio – yra vienintelis tikras *dievų ir žmonių tėvas*³⁹. Jam mostelėjus – dabar kaip ir senovėje – maišosi visa, kas šventa ir kas pasaulietiška. Nuo jo sprendimų priklauso karai, taika, valstybės valdžia, pasitarimai, teismai, liaudies susirinkimai, santuokos, sutartys, sąjungos, įstatymai, menas, žaidimai, moksliniai darbai... Net kvapo trūksta! – žodžiu, visi mirtingųjų visuomeniniai ir privatūs reikalai. Be jo pagalbos visos tos poetiškų dievybių padermės – pasakysiu drąsiau: net pačių aukščiausiųjų dievų – visai nebūtų pasaulyje, arba jie skurstų *prastai namie besimaitindami*. Ant ko Plutas supyksta, to negali išgelbėti ir pati Paladė⁴⁰. Atvirkščiai, kam jisai palankus, tas galėtų ir pačiam Jupiteriui su jo perkūnais žabangus spęsti. *Tai tokiu tėvu didžiuojuosi*⁴¹. Ir pagimdė jis mane ne iš savo galvos, kaip kitados Jupiteris aną rūsčiąją pasipūtusią Paladę⁴², bet iš Neotėtos⁴³, gražiausios ir maloniausios

Kvailybės tėvas

Skaitykite likusius
350 iš **384** puslapių,
įsigiję šią knygą

www.obuolys.lt

KITI KNYGŲ FORMATAI:

klausykla.lt

**Audio
knyga**

**Elektroninė
knyga**

**Tobula knyga mūsų pamišusiems laikams!
Geroji žinia: kvailybė – pirmas žingsnis link išminties.**

Didžiojo humanisto ir Europos kosmopolito, olandų filosofo
Erazmo Roterdamiečio (Desiderius Erasmus Roterodamus, 1466–1536)

per amžius garbintas ir degintas veikalas „Pagiriamasis žodis kvailybei“

(„Moriae Encomium“), kurį pirmą kartą lietuviškai išleidžiame su
išsamiais komentarais ir daugiau nei 80 iliustracijų – viena drąsiausių
visų laikų knygų, besišaipanti iš amžino žmonių kvailumo.

Niekas joje neliks pamirštas – autorius negailestingai nuvainikuoja galinguosius
ir prasičikus, mokslininkus ir beraščius, vyrus ir moteris, filosofus ir bukalgius,
teologus ir vienuolius... Roterdamiets ironiškai užsisvajojusiems pasaulio
gyventojams: mažiau dvasingojo miego, daugiau tikrojo darbo.

Autoriaus laikais reikšti kritiką valdžiai buvo gana rizikinga (kas galėtų pasakyti, jog
daug kas pasikeitė?), tad jis pasirinko alegorijos ir satyros kaukę, kurią užsidėjęs galėjo
drąsiai ir tiesiai skelbti savo nuomonę bei pamąstymus apie žmonių tamsumą,
godumą, visuomenės prietarus, baimes, karus, agresiją ir netoleranciją.

Daugiau nei 500 metų skaitoma ir šiandien kaip niekad aktualų kūrinį
Roterdamiets dedikavo savo bičiuliui Tomui Morui (Sir Thomas More) – rašytojui,
humanistui ir politikui, knygos „Utopija“ autoriui – vienam iškiliausių savo
meto žmonių, kaip ir Erazmas, neabejotinai aplenkusiam laiką. Abu siejo ne
tik talentas ir sielų bendrystė, kaip savo knygoje „Didžioji Europa. Esė apie
Europos sielą“, (2015 m.) pastebėjo prof. Leonidas Donskis, bet ir tikėjimas
bei pasišventimas Antikai. Tiesa, Erazmas ir čia subtiliai pajaukavo – žaismingai
susiejo More'o pavardę su lotynišku žodžiu *moria* (kvailybė).

„Nėra nieko kvailesnio už išmintį ne vietoje.“

- Erazmas Roterdamiets

VISŲ LAIKŲ SVARBIAUSIOS ŽMONIJOS KNYGOS

*Jeigu norite susipažinti su svarbiausiomis pasaulio knygomis,
aplenkusiomis savo laiką ir formuojančiomis žmonijos minties raidą,
privilegote perskaityti „Pagiriamąjį žodį kvailybei“.*

OBUOLYS
ano 2004

#obuolys.lt

ISBN 978-609-484-436-2

9 786094 844362

www.obuolys.lt

Knygos pigiau, šio mybės ir štraukos nemokamai

KITI FORMATAI:

Audi
knyga

Elektroninė
knyga